

Den norske velferdsstaten er svært omfattende og er kjennetegnet ved [universelle velferdsrettigheter](#), noe som innebærer at alle har lik rett til velferdsgoder. Motsatsen er [behovsprøvede](#) eller selektive ordninger, som gis til de som for eksempel lever under en fastsatt inntektsgrense.

Det må presiseres at denne universaliteten først og fremst gjelder velferdstjenester: Nordmenn med høy og lav inntekt har samme tilgang til offentlige helsetjenester, utdanning og så videre. Offentlige overføringer utover et bestemt minstenivå er derimot som regel gradert etter inntekt, med visse unntak slik som [barnetrygden](#).

Et viktig prinsipp i Norge er at de universelle tjenestene skal holde så høy kvalitet at folk med høyere inntekter ikke ser seg nødt til å kjøpe andre tjenester i det private markedet. At de fleste benytter seg av offentlige tjenester, er en forutsetning for oppslutningen om velferdsstaten.

I Norge er velferdsstaten i stor grad finansiert gjennom allmenn beskatning, det vil si skatter på [inntekt](#), [forbruk](#) og [formue](#) som ikke er direkte knyttet til velferdsytelser. De fleste offentlige tjenester er gratis eller kun pålagt en liten [egenandel](#).

Ettersom de med høyest inntekt betaler mest i [skatt](#), mens offentlige ytelser er relativt likt fordelt utover befolkningen, har den norske velferdsstaten en betydelig omfordelende effekt. En omfattende velferdsstat er en av de viktigste grunnene til at [inntektsulikhetene](#) i Norge er langt mindre enn i mange andre land.

Utfordringer

Internasjonalt står velferdsstaten overfor en rekke utfordringer. Den kanskje mest grunnleggende utfordringen er [demografisk](#): Befolkningen i vestlige land blir stadig eldre, hvilket betyr at for hver pensjonist blir det færre personer i arbeidsfør alder.

Økte utgifter til pensjoner og eldreomsorg må dermed bæres av en stadig mindre gruppe av arbeidende. Dette stiller vestlige land overfor valget mellom å skjære ned på velferdsytelser, øke skattenivået eller oppmuntre folk til å stå lenger i arbeid.

En annen utfordring er knyttet til økonomisk [globalisering](#). I en stadig mer sammenknyttet verdensøkonomi beveger [kapital](#) seg friere på tvers av landegrensene. Enkelte har hevdet at dette fører til konkurranse mellom land om å tilby selskaper de laveste skattesatsene, ofte omtalt som et «kappløp mot bunnen» (*race to the bottom*).

Selv om de verste spådommene ikke har slått til, har det vært en markert nedgang i skattesatsene på bedrifter i de nordiske landene de seneste årene. En annen utfordring er at multinasjonale selskaper kan betale lite eller ingenting i skatt ved å utnytte forskjellene i skattesatser mellom land. Begge deler kan på sikt true finansieringsgrunnlaget for velferdsstaten.

Videre har den [økonomiske krisen](#) siden 2008 rammet de europeiske velferdsstatene hardt. Land med stor [statsgjeld](#) og offentlige underskudd slik som [Hellas](#) og [Spania](#) har sett seg nødt til å kutte ned på velferdsytelser samtidig som høyere arbeidsledighet har ført til økt behov for slike ytelser.

I Kontinental-Europa har krisen også satt på spissen ulikhetene i velferdsdekning mellom en eldre generasjon av arbeidstakere med opptjente rettigheter (såkalte *insidere*) og en yngre generasjon uten fast jobb, stillingsbeskyttelse eller opptjening av pensjonsrettigheter (*outsidere*).

Økt innvandring har reist liknende spørsmål om hvem som bør dekkes av sosiale rettigheter, også i Norge. Det har blitt hevdet at økt [innvandring](#) svekker [solidariteten](#) i samfunnet og dermed også grunnlaget for en universell velferdsstat. Samtidig ser mange [arbeidsinnvandring](#) som én løsning på den demografiske utfordringen velferdsstaten står overfor.

En siste utfordring for den norske velferdsstaten er at høyere inntekter og økt individualisering fører med seg økte krav og forventninger til velferdstjenester, både når det gjelder kvaliteten på ytelsene og muligheten til å velge mellom ulike tilbud. Dette reiser spørsmål om i hvilken grad høye krav kan tilfredsstilles innenfor et offentlig system eller må dekkes i det private markedet.

Velferdsstatens største utfordring: Mer «jeg» og mindre «vi», mindre tillit til politikere

– Etter 2. verdenskrig var det et kollektivt krav og mål om å bygge det nye Norge. Det er ikke sikkert det er samme forståelse i dag, skriver høyskolelektor Bengt Morten Wenstøb foran mandagens foredrag på Litteraturhuset.

FN har kåret Norge til å være verdens beste land å bo i ved flere anledninger. Dette kan nyanseres til at Norge kan være verdens beste land å bo i for de fleste.

Etter flyktningkrisen kom det flere mindreårige asylsøkere til Norge. Det er ikke alle av disse som opplever at de er en del av den norske velferdsstaten. Høgskolen i Østfold er i gang med et forskningsprosjekt som forsker på fremtidens helse- og velferdstjenester og om folk tror det blir annerledes i fremtiden. Dette gjør vi gjennom et etablert forskningssamarbeid med Högskolan i Borås om gjennomføring av en del-studie om forventninger til fremtidens velferdstjenester.

Samme studie er gjennomført i Australia, Canada og Sverige. Ideen med del-studien er å møte personer i ulike land i ulike aldre, med ulike funksjoner. Vi har intervjuet den interesserte kvinnen og mannen i gaten og hørt hva de har å si om fremtiden. Hva forteller folk og eksperter om fremtidens velferd og hvordan varierer disse beskrivelsene mellom ulike land? I vår undersøkelse har vi stilt spørsmålet; om du fikk bestemme, hvordan vil du at velferden skal være organisert om 20 år? Hvordan tror du den kommer til å være organisert om 20 år?

Norges fremtid som velferdsstat baserer seg på flere grunnleggende prinsipper. To av de er svært sentrale, bærekraft og tillit.

Det er flere utfordringer i fremtiden som kan rukke med den norske velferdsmodellen. Vi har demografiske utfordringer innen helse- og omsorg. Flere blir eldre. Mange er friske, men noen har omfattende behov for bistand.

Globalisering og fri kapitalflyt over grensene utfordrer det norske arbeidsmarkedet. Skatter og avgifter er viktige finansieringskilder av fremtidens velferdstjenester. Samtidig er det ikke mulig å inkludere alle i ordinært arbeidsliv. De som blir stående utenfor arbeidslivet har behov for økonomisk og sosial trygghet. Men de har også behov for sosiale relasjoner og nettverk. Derfor er det viktig med møteplasser for dem som ikke er i arbeid eller kan få arbeid.

Mange land sliter med høy statsgjeld. Norge er ikke en av disse. Men i fremtiden kan det være usikkerhet knyttet til oljeinntektene og det grønne skifte. Oljeinntektene er en vesentlig kilde til finansiering av velferdsstaten.

Vi har tidligere hatt gode erfaringer med arbeidsinnvandring der arbeidstagerne kom til Norge og begynte i arbeid. Dagens innvandring utfordrer arbeidsmarkedets evne til å integrere, men også velferdsstatens bærekraft og økonomiske virkemidler.

Norges fremtid som velferdsstat baserer seg på flere grunnleggende prinsipper. To av de er svært sentrale, bærekraft og tillit. Norge har i motsetning til mange andre land et oljefond og en økonomi i balanse. Det gir forutsigbarhet. Tillit er avgjørende når man skal tilpasse velferdsstaten til de fremtidige utfordringene man står overfor. Ett eksempel er levealdersjustering (Pensjonsforliket Stortinget) for å tilpasse fremtidens pensjonssystem til de økonomiske realitetene.

I vår undersøkelse er det flere interessante refleksjoner om fremtiden. Noen er usikker på om vi har råd til dagens velferd i fremtiden, andre mener vi må få gjøre egne valg om egen velferd. Noen er usikker på om teknologiske fremskritt vil gå på bekostning av menneskelig nærhet. Flere har opplevd manglende koordinering av velferdstjenester som en utfordring.

Den største utfordringen i fremtiden for politikere vil være om befolkningen har tillit til offentlige institusjoner og beslutningsfattere, og deres evne til å skape et nasjonalt prosjekt eller visjon vi alle kan stille oss bak. Velferdsstaten var nettopp det. Etter 2. verdenskrig var det et kollektivt krav og mål om å bygge det nye Norge. Det er ikke sikkert det er samme forståelse i dag der man har et mer JEG-samfunn og mindre VI.